

DİL İLİŞKİLERİNDE KULLANIM TEMELLİ YAKLAŞIM*

*Hasan GÜZEL***

Öz: Dilsel örüntüler farklı kullanım ortamlarında çeşitlenme gösterirler. Dillerin çeşitlenme göstermesinin önemli nedenlerinden biri dil ilişkileridir. Dil kullanıcılarının farklı zaman ve ortamlarda öteki dil kullanıcılarıyla yaptıkları temasın sonucunda dilsel çeşitlenmeler ortaya çıkar. Bu durum dil ilişkileri disiplininde birçok çalışmada ele alınmasına rağmen dilsel yapıları *kullanım temelli yaklaşımlar* ile açıklama girişimleri yok denecek kadar azdır. İlk olarak Üretici Dilbilim ve Bilişsel dilbilim arasındaki metodolojik bir karşıtlığı vurgulamak için kullanılan *Kullanım Temelli Yaklaşım*, dili sosyal ve bilişsel bir insan davranışı olarak alır ve bu bağlamda açıklamalar arar. Nispeten yeni bir teorik bakış açısı sunan bu yaklaşım, dil edinimi ve dil değişimi gibi fenomenlerin açıklanmasında yeni fırsatlar sunar. Genel anlamda 20. yüzyılın sonlarına doğru dilbilimde görünür hale gelen bu yaklaşım, adından da anlaşılacağı üzere dilsel yapılar ile kullanım arasında yakın bir ilişki olduğunu varsayar. Dilin bilişsel organizasyonunun anlaşılması için daha çok kullanımdan elde edilen kanıtlara bakar. Her ne kadar kullanım, yapılan bazı çalışmalarda bilişsel bakış açısı ile ele alınsa da son çalışmalarda dil sisteminin ontolojik statüsü karakter olarak yalnızca bilişsel olarak görülmemekte *kullanım* hem biliş hem de iletişim merkezli yönleriyle ele alınmaktadır. Çalışmada, yaklaşımın temel kavramları tanıtıldıktan sonra bu bakış açısıyla yapılmış araştırmalar değerlendirilmekte, kullanım temelli yaklaşımın Türkçe dil ilişkileri çalışmalarına sunacağı katkılar üzerinde durulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kullanım temelli yaklaşım, dil ilişkileri, bilişsel, iletişimsel, kullanım.

Usage-based Approach in Language Contacts

Abstract: Linguistic patterns show variation in different contexts of use. One of the important reasons for language variation is language contacts. Linguistic variation emerges as a result of language users' contact with other language users in different times and environments. Offering a relatively new theoretical perspective, this approach offers new opportunities to explain phenomena such as language acquisition and language change. This approach, which became visible in linguistics towards the end of the 20th century, assumes, as its name suggests, a close relationship between linguistic structures and use. It looks more to evidence from usage to understand the cognitive organization of language. Although usage has been treated from a cognitive perspective in some studies, in recent studies, the ontological status of the language system is not seen as exclusively cognitive in character, and usage is treated from both cognition- and communication-

* Makale Türü: Araştırma Makalesi

Makalenin Geliş ve Kabul Tarihleri: 21.03.2023 - 12.06.2023

** Dr.Öğr.Üyesi, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Ankara, Türkiye. E-posta: hasan.guzel@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4201-8634.

centered aspects. In this study, after introducing the basic concepts of the approach, the studies conducted from this perspective are evaluated and the contributions of the usage-based approach to the study of Turkish language relations are emphasized.

Keywords: Usage-based approach, language contacts, cognitive, communicative, use.

Giriş

Dil ilişkileri disiplininde ilişki fenomeni farklı bakış açıları ile (Thomason ve Kaufmann, 1988; Johanson, 1992; Heine ve Kuteva, 2003; Matras, 2009) ele alınmıştır. Bununla birlikte bu fenomenin açıklanmasında, bilişsel, sosyal ve yapısal etkenlerin göz önünde bulundurulduğu kapsamlı çalışmalar çok azdır. Bu noktada, *kullanım temelli yaklaşımlar* ilişki fenomenine genel tanımlayıcı bir çerçeve sunduğu görülür. Günümüzde artık dilbilimsel çalışmalara iyice yerleşmiş olan bu bakış açısı, yirminci yüzyılın sonlarındaki teorik eserlerde (Langacker, 1987, 1988) ortaya çıkmış ve daha sonra yapılan çalışmalarla görünür bir eğilim haline gelmiştir (Langacker, 2000; Tomasello, 2003; Bybee, 2006, 2010; Backus, 2014, 2015a, 2020; Diessel, 2019).

Kullanım odaklı yaklaşımlar, dili somutlaşmış ve sosyal bir insan davranışı olarak ele alır. Adından da anlaşılacağı üzere, bu teorik bakış açısı, kullanımın, dilsel yapı üzerinde bir etkisi olduğuna dair temel anlayışı içerir. Daha çok dilin bilişsel organizasyonunun anlaşılması için kullanımdan elde edilen kanıtlara bakar. Bu nedenle, kullanım kalıpları, oluşum sıklığı, varyasyon ve değişimin tümü, bilişsel temsil hakkında doğrudan kanıt sağlamak için alınır (Bybee, 2010, s. 827).

Kullanım temelli kavramını ilk olarak kullanan Langacker (1987, s. 46), bu terim ile *bilişsel ve üretici dilbilim* arasındaki metodolojik karşıtlığı vurgulamak istemiştir. Düzensiz ve kendine özgü fenomenlerin açıklanması için uygun bir dil teorisinin uygulanmasını iddia eden Langacker (1988, s. 131) kullanıma dayanan bu modeli üç özellikte karakterize eder: *maksimal, indirgeyici olmama* ve *şağıdan yukarıya olma*. İlk iki özellik, dilbilgisinin fazlalığını ve kitleselliğini ima ederken *şağıdan yukarıya olma* özelliği ise genel kalıpların belirli olanlardan ortaya çıktığını ve belirli kalıpların *deneşimin* sonucu olduğunu gösterir. Buna göre insan zihni, karmaşık yapıları çeşitli biçimlerde analiz etme yeteneğine sahiptir ve bu da kullanım yoluyla hem özel hem de genel kalıpların üretilmesiyle sonuçlanır. Her ne kadar Langacker üretici çerçevenin birçok yönüne katılmayan bir dil teorisini savunsa da dil sistemini oluşturan yapılar ile insanın bilişsel süreçleri arasındaki yakın ilişkiyi göz ardı etmemiştir (Langacker, 1987, 1991). Böylelikle, insan dilinin öncelikle bilişsel bir fenomen olması, hem *üretici* hem de *bilişsel* dilbilimden türetilen tüm teorik modeller için prensipte ortak bir zemin oluşturmuştur. Fakat üretici dilbilimin doğuştan dil yetisi tezinin

aksine Langacker, konuşmacı ve dinleyici arasındaki etkileşimi yani *kullanımı* teorisinin merkezine taşır.

Kullanım temelli yaklaşım, temel dilsel birimlerin yapı olarak kabul edildiği Bilişsel Dilbilim ve Yapı Dilbilgisi ile yakından ilişkilidir. Bu yaklaşımda sözdizimsel şemalar, deyimler, sözcük sınıfları ve sözlüksel öğelerin hepsi bir özgüllük sürekliliğine (continuum of specificity) göre değişen yapılar olarak ele alınır. Bk. Şekil 1.

En Özgül	Kısmi Özgül	En Şematik
Sözcükler/Sözlükçe (iple çekmek)	AÖ + çekmek	Yapılar + Sözdizimi (AÖ + E)

Ayrıca bk. (Doğruöz ve Backus 2009, s. 44; Akkuş, 2017, s. 83).

Şekil 1’de görüldüğü gibi Bilişsel dilbiliminde sözlükçe ve söz dizimi bir sürem üzerindeki alanlar olarak gösterilmiştir. Bu doğrusal sürem en belirgin ucunda yapıları değiştirilemeyen deyimler gibi belirliği yüksek olan sözcüksel birimler yer almaktadır. Doğrusal sürem ortasında kısmen değiştirilen kısmen değiştirilemeyen yapılar yer alırken sürem diğer ucunda yüksek orandaki şematik yapılar (AÖ + E) yer almaktadır. Dilde kullanılan tüm yapıları kullanım temelli yaklaşıma göre bu sürem bir alanına tekabül etmektedir (Akkuş, 2017, s. 83).

Bu makalenin yapısı şu şekilde oluşmaktadır. İlk olarak kullanım temelli yaklaşımın temel prensipleri üzerinde durulacaktır. Bu bölümde yapılar genel hatlarıyla tanıtılacaktır. İkinci olarak kullanım dayalı yaklaşımın biliş odağından iletişim odaklı bir bakış açısına nasıl evrildiği tartışılacaktır. Son bölümde ise bu tür yaklaşımların dil ilişkileri çalışmalarında nasıl ele alındığı çalışmalar üzerinden değerlendirilecektir. Çalışma önerileriyle son bulmaktadır.

1. Kullanım Temelli Yaklaşımın Temel Prensipleri

Langacker ile birlikte başlayan bu bakış açısı birçok çalışmaya ilham kaynağı olmuştur. Son yıllarda özellikle, dilbilgiselleştirme üzerine yapılan işlevselci çalışmalarda (Bybee, 2006; 2007; Poplack, 2001; Poplack ve Tagliamonte, 1999), kullanım odaklı dil ilişkileri araştırmalarının (Backus, 2020) merkezinde bu metodolojik tutum yer almaktadır. Farklı odakları (sıklık, kategorileşme gibi) olan kullanım temelli modellerin genel özelliklerini Kemmer ve Barlow (2000, ss. viii-xxii) şu şekilde kategorize etmiştir:

- dilsel yapılar ile dilin kullanım örnekleri arasında yakın ilişki,
- frekansın önemi,
- anlama ve üretimin dilsel sistemin çevresel değil, bütünlüyci bir parçası olarak görülmesi,

- dil ediniminde öğrenme ve deneyimin rolüne odaklanmak,
- dilsel temsilleri sabit varlıklar olarak değil, ortaya çıkan varlıklar olarak görmek,
- teori oluşturma ve tanımlamada kullanım verilerinin önemi,
- kullanım, eş zamanlı varyasyon ve art zamanlı değişim arasındaki yakın ilişki,
- dilsel sistemin dilsel olmayan bilişsel sistemlerle birbirine bağlılığı,
- dil sisteminin işleyişinde bağlamın hayati rolü.

Kemmer ve Barlow'un sunduğu bu liste, kullanım temelli yaklaşımları bütünüyle karakterize etmeyi amaçlamaktadır. Özetlenen özelliklerden bazılarının daha merkezi ve bazılarının ise daha çevresel olduğu konusunda farklı bakış açıları vardır. Coussé ve Mengden'e (2014, s. 3) göre bu özelliklerden bazıları günümüzde önemsiz görülebilir, ancak bunlar üretici bakış açısının varsayımlarının dilbilim üzerindeki büyük etkisine bir yanıt olarak görülmelidir. Örneğin, teori oluşturma ve tanımlamada kullanım verilerinin öne çıkarılması, üretici bakış açısının, bir dilbilimcinin dile ulaşabileceği en iyi erişimin konuşmacının sezgisi olduğu metodolojik varsayımına bir yanıt olarak düşünülmelidir.

Kullanımı merkeze alan bakış açıları dilin yapısını ve işlevini açıklamak için bir dizi bilişsel süreçten yararlanır. Bybee (2010), dil yapısının kullanımını ve gelişimini etkileyen çeşitli bilişsel süreçleri tanımlar.

- i. *kategorizasyon*; örnekçelerin (token) belirli bir türün örnekleri olarak tanımlanması
- ii. *yığınlama*; tekrarlama veya uygulama yoluyla sıralı birimlerin oluşumu
- iii. *zengin hafıza*; deneyimden elde edilen ayrıntılı bilgilerin saklanması
- iv. *analoji*; mevcut yapısal bir örüntünün yeni bir örnekle eşleştirilmesi
- v. *modüller arası çapraz ilişkilendirme*; biçim ve anlam arasında bağlantı kurma bilişsel kapasitesi.

Kullanım temelli bakış açısının çıkış noktasında merkezi öneme sahip kavramlardan biri *kategorizasyondur*. İnsanların zihinsel temsillerinin sürekli olarak tekrarlanan olaylarla şekillendiği farklı araştırmacılar tarafından ortaya konmuştur. Bazen tekrarlanan olayların tanınması için iki olayı “aynı” olarak düşünmek gerekir. Araştırmacılar, kategorizasyonun bazı bağlamlarda, sürekli olarak değişen girdileri “denklik sınıflarına” eşleşmeye izin verdiğini belirtir. Bu teori, dilsel kategorilerin diğer herhangi bir bilişsel alandaki kategoriler gibi olduğunu ileri sürer. Deneyimlenen dilsel diziler bellekte depolanır ve beyin otomatik olarak bu tür depolanmış deneyimler arasında benzerlik arar ve onları bu benzerliklere dayalı ağlara yerleştirir. Deneyiminde tekrarlanan birimler ne olursa olsun ağlarda ortaya çıkar. Konuşucunun dilsel materyalin olduğu dil dışı

bağlantıları da belleğe kaydettiğini unutmazsak bu şekilde semantik ve pragmatik temsiller de kurulur. Bu nedenle, belirli kısıtlamalar (*örnekçe* (token) ve *tür* (type)) sıklığı gibi) verildiğinde, kişi girdide meydana gelen düzenlilikleri bulur (Bybee ve Beckner 2010, ss. 831-832).

Dilsel yapıların açıklaması yapılırken kullanım temelli çalışmalarda sıklıkla gözlemlenen ve atıfta bulunulan kavramlardan biri *analojidir*. Kategorize edilen dilsel bilgiler yeni bir yapı için bir model görevi görür. Fischer’ın çalışmalarında (2007; 2008; 2011) da belirttiği gibi, konuşmacılar, ürettikleri ifadeleri dilsel bir boşlukta formüle etmezler, yeni ifadeleri şekillendirirken mevcut dil yapılarından yararlanırlar. De Smet (2014, ss. 37-40), Latince ulaçlar ve şimdiki zaman ortaçlarından Fransızcadaki şimdiki zaman ortacının gelişimini tartışarak analojinin yeni biçimlerin orta çıkışındaki gücünü göstermektedir. Yeni yapıların şekillendirilmesinde mevcut yapıların önemi, Danimarkalı İşlevselciler olarak adlandırılan bir grubun çalışmalarında da yaygındır. İşlevselcilere göre mevcut eşzamanlı ‘yapı’ yenilikte aktif bir faktördür - ancak bu sadece kullanımda, yani konuşmacı ve dinleyici arasındaki etkileşimde etkili olabilir (Nørgård-Sørensen, 2014, ss. 243-269; Kragh ve Schøsler, 2014, ss. 169-202).

Kullanım temelli modellerde *dilsel deneyimler* ve *dilin şekillenmesi* arasındaki ilişki ön plana çıkarılır. Bu durum *kullanım sıklığını* (frequency of use) da yakından ilgilendirmektedir. Konuşma akışında sürekli olarak birlikte ortaya çıkan ve sürekli olarak aynı işlev için kullanılan öğeler, dilsel olmayan duyusal-motor becerilerde olduğu gibi otomatikleşme yönelimi ile karşı karşıyadır. Sıklık, kalıpların üretilmesinde, anlamında ve dilbilgiselleşmesinde önemli rol oynar. Sıklığın yüksekliği, bir biçimin fonetik olarak indirgenmesine izin vermekte ve dilsel sistemde yerleşikliğini onaylamaktadır; azalan bir sıklık ise, bir eklemleme gerektirmekte ve sonunda bir ifadenin tamamen kaybolma etkisine sahip olabilmektedir (Coussé ve Mengden, 2014, s. 7). Burada iki farklı frekans sıklığı söz konusudur: *örnekçe* (token) ve *tür* (type) sıklığı. Örnekçe sıklığı “belirli kelimelerin veya belirli ifadelerin ne sıklıkta görüldüğü” olarak tanımlanabilir. Tür sıklığı ise genel anlamda “bir şemaya uyan kelime türlerinin sıklığı” olarak adlandırılır. Birbiriyle etkileşim halinde olan bu sıklık türleri farklı işlevlere sahiptir. Behrens’e göre *tür* sıklığı soyutlamaya yol açarken *örnekçe* sıklığı birimlerin sağlam bir şekilde yerleşmesini sağlar (2009, s. 399). Örneğin Croft, İngilizcedeki düzensiz kelime formları gibi bir formun öğrencinin zihnine ne kadar yerleştiğinin bir örnekçe frekansı olduğunu belirtir (2007, s. 499). İngilizcedeki düzenli geçmiş çekimin, çok sayıda farklı fiile uygulanabilmesi nedeniyle yüksek tür sıklığına sahip olduğu belirtilir (Ellis, 2002, s. 166).

Bilişselci görüşe göre, bu tür kullanım olaylarının tekrarı, birimlerin üretimini kolaylaştıran nöromotor rutinlerin kurulmasına yol açtığından, dil yapısında değişikliklere yol açabilir. Bu rutinler, unsurların tek bir birim olarak zihinsel temsilini de etkiler (Bybee ve Scheibman, 1999; Bybee ve Thompson, 2000;

Bybee, 2010, s. 20). Bu noktada bilişselci bakış açısına bir eleştiri getirilmiştir. Çünkü bilişselci konum çoğu zaman *bağlamı* dikkate almamıştır. Oysa dilsel biçimler, ifadelerin mutlak sıklıklarının değil, bağlam başına sıklıklarının sonucudur (Coussé ve Mengden 2014, s. 7). Biçimlerin olası azalmalarına ek, frekanstaki bir artış otomatik olarak bir ifadenin veya yapının yerleşme derecesinin artmasıyla da sonuçlanır. Bir dilsel biçim ne kadar sıklıkla ortaya çıkarsa, hem üretimde hem de algılamada o kadar rutin bir şekilde işlenir ve bu nedenle bireysel bir konuşmacı tarafından yeniden kullanılması daha olasıdır. Aynı zamanda, yenilikçi bir biçim veya anlamın konuşma topluluğu tarafından kabul edilmesi gerçeği, sıklığındaki artışla ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır. Biçimin konuşma topluluğu içindeki yayılımı ve kabulü artar, böylece bireysel olarak bir konuşmacı, diğer herhangi bir muhatabın bu biçime aşına olmasını bekleyebilir. Kemmer ve Barlow (2000, s. ix), kullanım ve yapı arasındaki bu tür bir etkileşim için *geri bildirim döngüsü* kavramını kullanmıştır. Dil kullanımında bu fenomene atıfta bulunmak için kullanılan diğer tanımlayıcı kavramlar, *dairesel nedensellik* veya *kendini pekiştirmedir* (Auer ve Pfänder, 2011, s. 2). Bu noktada bir konunun üzerinde durulmalıdır. Kullanım temelli bakış açısında sıklık analizlerine yer verilmesinin en önemli itici güçlerinden biri Bybee'nin (2010, s. 828) de belirttiği gibi, son zamanlarda büyük derlemlerin ve bu derlemlerdeki belirli öğelere ve kalıplara erişim araçlarının bulunmasıdır. Derlemler sayesinde ortalama bir konuşmacının dille ilgili deneyimlerinin doğasına ve çeşitliliğine erişim artık elimizin altındadır. Bu tür derlemlerdeki sözcükler, tümceler ve yapılarla ilgili çalışmalar, sezgilerimizin önerdiğinden oldukça farklı olabilen değişken bir dağılım ve sıklık topografyası sunar.

2. İletişim Merkezli Bakış Açısına Yönelim

Her ne kadar kullanım odaklı yaklaşımlarda kullanım terimi ön plana çıkarılsa da ilk çalışmalarda bu kavramın daha çok biliş odaklı olduğu görülür. Dildeki anlamsal değişimleri ya biçimsel gelişimleri ele alan çalışmalar biliş odaklı bir bakış açısı sunarlar. Diessel, kullanım temelli dilbilimin ilk etapta bellekle ilgili süreçlerin analizleriyle ilişkilendirildiğini çünkü bu alanda çalışan araştırmacıların devamlı olarak *sıklığı* ön plana çıkardığını ifade etmektedir. Ona göre, bellek dil kullanıcılarının davranışlarını ve dil sistemini etkileyen alanlardan yalnızca bir tanesidir. Diessel (2017, s. 6) dil kullanıcılarının davranışlarında ortak dikkat, ortak zemin, gelenek gibi olguları kapsayan sosyal biliş ve deneyimlerin kavramsal olarak biçimlenmesi olarak tanımlanan *kavramsallaştırmanın* da yer aldığını vurgulamaktadır. Son yıllarda yapılan kullanım odaklı çalışmalarda dil sisteminin ontolojik statüsünün karakter olarak yalnızca bilişsel olarak görülmemesi gerektiği ve Kemmer ve Barlow'daki (2000) listenin potansiyel olarak hem biliş merkezli hem de iletişim merkezli yönler içerdiği vurgulanmaktadır. Örneğin Coussé ve Mengden (2014, s. 4), dili, her konuşmacının bireysel olarak zihninde bulunan değil, birçok kişi tarafından

paylaşılan bir sistem olarak tanımlamışlardır. İnsan dilinin yapısı ve işleminde bilişin dışında kalan durumlara da odaklanmışlardır. Bunlardan en önemlisi *bağlam* veya *bireysel kullanım olayına bağımlılıktır*. Dilde yenilikler, bir iletişim olayında, iletişim bağlamında gerçekleşir. Yeni biçim ve anlamın vs. *yerleştirilmesi* (entrenchment) için her şeyden önce konuşmacıya yenilikçi sinyalinin diğer muhataplar tarafından başarılı bir şekilde algılandığına dair yeterli kesinlik veren bazı yerleşik anlayışların olması gerekir. Bu bağlamda yerleşiklik, bir dil sisteminin yalnızca bir konuşmacının zihnine yerleştiremeyeceği, ancak (aynı sistemin) aynı konuşma topluluğunun diğer konuşmacıları tarafından yüksek derecede paylaşılması gerektiği anlamına gelir. Bu nedenle, bir dilbilgisi, doğal olarak bilişsel bir sistem olarak algılsa da, aynı zamanda, iletişimsel etkinlikte somutlaştırılan bir sosyal sistem olarak analiz edilmelidir. Ayrıca bk. (Diessel, 2017; Heltoft, 2014).

Özetle, kullanım odaklı yaklaşımların çıkış noktasında ilk olarak bilişsel süreçler ön planda olmasına rağmen son yıllarda yapılan çalışmalar iletişim merkezli bir bakış açısının da gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu çalışmalarda dilin hem bilişsel hem de iletişimsel yönüne atıf yapılırken aslında her iki sistem türünün de birlikte var olduğu ve birlikte ortaya çıktığı ifade edilir. Bu nedenle bilişsel bir teorinin yanında, iletişimsel süreçlere ve sosyal alana dayalı bir dil ve dil değişimi teorisi inşa etmenin mümkün olduğu öne sürülür.

3. Dil İlişkileri Çalışmalarında Kullanım Temelli Yaklaşım

Uzun bir süre karşılaştırmalı dilbilimin bir alt kolu olarak kabul gören dil ilişkileri çalışmaları onlarca yıllık araştırma geleneğine sahiptir. Özellikle Thomason ve Kaufmann'ın (1988) yayınıyla birlikte bu alandaki kapsamlı çalışmaların sayısında artış olmuştur. Bu araştırmalar çoğunlukla iki dilli veya çok dilli ortamlardaki konuşmacıların kod değiştirimi ve yaptıkları ödünçlemeler (ya da *kod kopyalama*) üzerine yoğunlaşmıştır. Bu çalışmalarda (Johanson, 1992; Van Hout ve Muysken, 1994), çoğunlukla yapısal, sosyal ya da tipolojik etkenler göz önünde bulundurularak derlemlere ve literatüre dayanan hiyerarşiler sunulmuştur. Yaklaşımlar, dil kullanımının toplumdilbilimsel ve psikodilbilimsel belirleyicilerini göz ardı etmese de genellikle ne tür temas fenomenlerinin mümkün olduğunu ve hangilerinin mümkün olmadığını belgelemeyi ve açıklamayı amaçlamıştır. Bununla birlikte bu araştırmalara baktığımızda genellikle kullanım odaklı bir yaklaşımın söz konusu olmadığı görülür.

Backus'a göre (2020, s. 111) dil ilişkilerinde farklı araştırma gelenekleri, birbirleriyle bağlantısı az olan şeyleri geliştirmiştir. Thomason ve Kaufmann (1988), Matras (2009), Johanson (1992) gibi araştırmacıların çalışmalarına baktığımız zaman dil ilişkilerinin farklı yönleriyle ilgilendiklerini, ancak farklı gelenekleri bir araya getiren kapsayıcı bir teoriyi paylaşmadıkları görülür. Her alt disiplin, kendi 'ana' disiplininden teorik olarak etkilenmiş ve kendi modellerini

oluşturmuştur. Yakın bir zamanda dilbiliminde görünür hale gelen *miras dili paradigması* ise (Benmamoun, Montrul, ve Polinsky, 2013) toplumdilbilimsel ve psikodilbilimsel yaklaşımların uyumunu ön plana çıkarmıştır. Bu noktada kullanım temelli yaklaşım ise daha da ileri giderek tüm dilbilimin entegre bir toplumdilbilim + psikodilbilimsel çerçeveye indirgenmesi gerektiğini öne sürer (Backus, 2015a).

Aslında dil ilişkilerinin bulgularının çoğu toplumdilbilimsel ve psikodilbilimsel özellikler göz önünde bulunduran kullanım temelli bakış açılarıyla ele örtüşmektedir. Özel bir teoriden ziyade genel tanımlayıcı bir çerçeve sunduğu için kullanım temelli yaklaşımlar dil ilişkileri çalışmalarına daha kapsayıcı bir bakış açısı sunmaktadır. Bu bakış açısıyla yapılmış ilk dil ilişkileri çalışmalarında *sıklık*, *yerleşme*, *özgüllük* gibi kavramlar kod değiştirme açıklamalarına dâhil edilmemesine rağmen (Backus, 1996) son on yılda alanın giderek gelişmesi ile birlikte *bilişsel toplumbilimi* daha özeldir ise *kullanım temelli yaklaşımların* kavramları ve yöntemleri tüm ilişki örüntülerine uygulanmıştır.

3.1. Alana Katkılar

Dilbiliminde ilişki ve değişim fenomenleri, yakın zamana kadar kullanım temelli bir çerçeve içinde çalışılmamasına rağmen son dönemde yapılan bazı çalışmalar farklı teorik perspektiflerle dil değişimine kullanım temelli yaklaşımlar sunar. Dilsel değişime yönelik kullanıma dayalı bu çalışmalar daha çok Lehçe, Almanca ve Rusça (Hakimov, 2016; 2021; Nørgård-Sørensen, 2014), Danca (Heltoft, 2014), Fransızca (Kragh ve Schøsler, 2014), İngilizce (Hayase, 2014), Felemenkçe (Backus, 2015a) gibi Avrupa dillerini kapsamaktadır. Bunun dışında sayıları çok az olmakla birlikte Türkçe dil ilişkileri durumlarını inceleyen araştırmacılar (Doğruöz ve Backus, 2009; Backus, 2014; 2015b; 2020; Akkuş, 2017; 2019 gibi) bulunmaktadır. Burada, dil ilişkileri ve dil değişim durumlarına kullanım temelli bakış açıları sunan bazı araştırmalardan söz etmek faydalı olacaktır.

Lars Erik Zeige'nin dil değişimi modellerinde bilişsel ve iletişimsel süreçleri ele alan çalışması (Zeige, 2014) okuyucunun dikkatini Luhmann'ın *Sosyal Sistemler Teorisine* çekmektedir. Zeige, bu tezin kullanım temelli odakla dil değişimi çalışmasına verimli bir şekilde uyarlanabileceğini iddia etmektedir. Bu modeli genel hatlarıyla Langacker'ın Bilişsel Dilbilgisi ile karşılaştırır. Kullanım temelli bir modelde biliş ve iletişime eşit derecede önem vermenin sağlayacağı kuramsal avantajları detaylandırmaktadır. Böyle bir yaklaşımın daha açıklayıcı ve bütüncü potansiyele sahip olacağını savunur. Bu çalışma kullanım temelli yaklaşımlarda iletişimin önemini vurguladığı için dikkate değerdir.

Kod değiştirimi ve kod seçimi gibi dil ilişkileri ilgili fenomenlere kullanım temelli bir yaklaşımın son örneklerinden biri Hakimov'un ilgili *Explaining Russian-German code-mixing: A usage-based approach to code-mixing* (2021)

adlı kapsamlı çalışmasıdır. Bu araştırma eski Sovyetler Birliği'nden ve halefi devletlerden Almanya'ya geri dönen bazı topluluklarında kaydedilen Rusça-Almanca iki dilli konuşma külliyatına dayanıyor. Orta kuşak göçmenlerden alınan verilerde kod-karıştırmanın çoğunlukla ekleme türünde olduğu gözlenmiştir. Almanca sözlüksel birimlerin veya daha uzun bileşenlerin düzenli olarak Rusça cümlelere eklendiği anlamına gelir. Hakimov bu çalışmasında değişken kod-karıştırma modellerini tanımlamak ve bunları çeşitli faktörler arasındaki rekabet açısından açıklamak istemiştir. Bunlar arasında kullanım sıklığı, dilsel ve söylemsel bağlamın yanı sıra Rusça ve Almancanın ayırt edici ve örtüşen özellikleri de yer almaktadır. Hakimov, rekabet halindeki örüntüler arasındaki ilişkileri araştırırken, verilerini kullanım temelli yaklaşımlar üzerine inşa etmiştir. Kod karıştırmanın yapısını ve arkasındaki motivasyonları kullanım odaklı incelemek kendisine geniş bir çerçeve sağlamıştır.

Backus, hem kullanım temelli yaklaşımın teorik çerçevesini sunduğu araştırmaları (2014, 2015a) hem de bu yaklaşımların dil ilişkileri çalışmalarına uygulanabileceğini gösteren incelemeleri (2015b) ile alana önemli katkılar sunmuştur. Backus'un tek tek çalışmalarını ele almaktansa genel yaklaşımını değerlendirmek bu noktada daha yararlı olacaktır. Backus çalışmalarında kullanım temelli yaklaşımın yetersiz kalan yönlerini göz önünde bulundurmakla birlikte özellikle dil ilişkileri verilerinin bilişsel ve iletişimsel özelliklerini bir arada değerlendirmeyi savunmuştur. Ona göre geleneksel dil ilişkilerinin yaklaşımları dil ilişkisinin konularını ve vakalarını değerlendirmekte hayli yetersizdir. Çünkü ne tür değişimlerin olduğu, bu değişimlerin ne derece konuşucuların zihnine yerleştiği gibi soruların cevabı için genellikle geleneksel ilişki dilbilimi ikna edici yöntemler kullanmaz. Bunun yerine çocuklardaki dil değişimi, ödünçleme, miras dillerindeki dil kullanımı gibi dil ilişkileri fenomenlerini kullanım odaklı bakış açısıyla incelemektedir. Backus'un çalışmaları bu alanda araştırma yapacak kişilere önemli bir külliyat sunmaktadır.

Anna Verschik'in (2019) "English-Estonian code-copying in blogs: Combining a contact linguistic and cognitive approach" adlı çalışması İngilizce-Estonca dil ilişkilerini bloglar üzerinden ele alıyor. Çalışmanın adından da anlaşılacağı üzere *Bilişsel Temas Dilbilim* için genel bir model sunmaktadır. Çalışma ayrıca Türk dillerinden yola çıkılarak ortaya konulan kod kopyalama modeline (Johanson, 1992) de dayanır. Verschik bu çalışmada bloglardan elde ettiği verilerden yola çıkarak bilişsel temas dilbiliminin ilkelerini kod kopyalama modeline uygulamıştır. Doksan binden fazla verinin kullanıldığı bu çalışmada, Estoncadaki İngilizce kopyalar üzerine nitel bir değerlendirme yapılmıştır.

Backus ve onunla çalışan bazı araştırmacılar tarafından Hollandaca ve Türkçe dil ilişkileri kullanım temelli bakış açılarıyla sıkça incelenmiştir. Bram Vertommen (2019) de "Language alternation and the state-event contrast: A case-study of Dutch-Turkish and Dutch-Moroccan heritage speakers" başlıklı makalesinde kod

seçimindeki varyantlaşma ve farklı argüman yapıları arasındaki bağlantıyı açıklamaya çalışır. Yapısal gramer kavramı (Goldberg, 1995) üzerine kurulu olan bu çalışma, çağrışım, oluş ve yönlülük gibi farklı kavramsal sahneler için Hollandaca-Türkçe ve Hollandaca-Fas Arapçası arasındaki kod seçimi analizlerine başvurmuştur. Dört derlemeden alınan argüman yapılarına dayanan çalışmada kod seçimi ile kavramsal sahne arasında açık bir bağlantı olduğu ortaya konmaktadır.

Doğruöz ve Backus (2009) beraber hazırladıkları yapılan çalışma Hollanda'daki ikinci kuşak göçmenlerin diline odaklanmaktadır. Hollanda'daki iki dilli Türk toplumunda ve Türkiye'deki tek dilli bir toplumda toplanan sözlü derlemlerin karşılaştırmalı analizleri ile Hollanda Türkçesindeki yapısal değişimler sorgulanmıştır. Bu çalışmada Doğruöz ve Backus, Hollanda Türkçesinde yapı değişiminin çok erken bir aşamada olduğunu ve çoğunlukla Hollandaca ifadelerin birebir çevirilerinin yansıtıldığını göstermiş, bu çeviri sürecinde, Hollandaca birimler ile bunların Türkçe karşılıkları arasında, algılanan anlamsal eşdeğerliğin önemli bir rol oynadığını tespit etmişlerdir.

Onar Valk ve Backus'un çalışması (2013), hem tek dilli Türkçe konuşurlardan hem de Hollandaca-Türkçe iki dilli konuşurlardan alınan verilerden yola çıkarak Türkçe yan tümcelerde temas kaynaklı dil değişimi göstermektedir. Konuşma gruplarına göre yan tümcelerin nasıl farklılaştığını inceleyen bu çalışmada iki dillilerin bitimli yan tümceleri tek dillilerin ise bitimsiz yan cümleleri kullanmaya eğilimli oldukları tespit edilmiştir.

Kullanım odaklı yaklaşımı çalışmalarının merkezine alan bir diğer araştırmacı Akkuş'tur. Akkuş, Doğu Anadolu Bölgesi ağızları ile Azerbaycan Cumhuriyeti ve İran'da konuşulan Türkçe varyantları karşılaştırdığı çalışmasında (2017) altasılama yapılarının kullanım örüntülerini çıkarmış ve bu örüntülerin alansal yayılımını incelemiştir. Kullanım temelli bakış açısıyla bitimli ve bitimsiz yapıların kullanım örüntüleri ve bu örüntülerin kullanım sıklıkları karşılaştırılmıştır. Akkuş, ayrıca doktora tezinde (2019), Hollandaca-Türkçe dil ilişkilerini kullanım odaklı bir perspektifle ele almıştır. Hollanda'daki üç farklı konuşma grubundan (Türkçe tek dilli konuşurlar, birinci nesil Hollandaca-Türkçe iki dilli konuşurlar ve ikinci nesil Hollandaca-Türkçe iki dilli konuşurlar) aldığı verilerden yola çıkarak, ulaş yapılarının ilişki sonucu değişip değişmediği araştıran yazar, kullanım sıklığı açısından birinci ve ikinci nesil konuşurlar ile tek dilli konuşurlar arasında önemli bir fark tespit etmiştir.

Yukarıda bahsedilen çalışmaların sayısı kuşkusuz artırılabilir. Buradaki amaç bir dilin farklı varyantlarıyla ya da farklı tipolojideki dillerle teması sonucu ortaya çıkan durumları kullanım temelli yaklaşımlarla incelenebileceğini göstermektir.

3.2. Öneriler

Türk dilleri Çin'den Batı Avrupa'ya kadar geniş bir coğrafyada yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Türk dilleri üzerine yapılan araştırmalar sonucunda birçok dil ile ilgili önemli kayıtlar yapılmış ve korpuslar oluşturulmuştur. Kuşkusuz yazısı olan Türkiye Türkçesi, Kazakça, Kırgızca, Özbekçe gibi diller daha avantajlı konumdadır iken Halaçça, Kaşkayca, Dolganca, Karayca gibi az konuşuru olan ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan diller ise dezavantajlı konumda yer alır. Bu dillerle ilgili kayıtlar ve korpuslar eksik kalmıştır. Yukarıda adları geçen avantajlı ve dezavantajlı Türk dillerinin ortak noktası dil ilişkileri açısından önemli veriler sunmalarındır. Türk dilleri bu geniş coğrafyada hem diğer Türk dilleriyle (family-internal contacts) hem de farklı tipolojideki dillerle (family-external contacts) ilişki içindedir (Johanson, 2021, ss. 172-193). Hem artzamanlı hem de eşzamanlı dil ilişkileri çalışmaları için zengin veriler sunmasına rağmen dil ilişkileri perspektifiyle yapılmış çalışma sayısı (özellikle Batı Dilleri üzerine yapılan araştırmalar ile karşılaştırıldığında) çok azdır. Lars Johanson'un Türk dillerinden aldığı verilerden yola çıkarak geliştirdiği *kod kopyalama modeli* bu alandaki eksiklikleri küçük bir oranda karşılamıştır. Johanson'un Türkçenin farklı yazılı ve sözlü konuşma dillerinden aldığı verilerle oluşturduğu çalışması dil etkileşimindeki yapısal etkenler üzerinde yoğunlaşmıştır (Johanson, 1992). Johanson'un teorik çalışmalarıyla geliştirdiği model özellikle son yirmi yılda birçok çalışmaya temel oluşturmuştur (Bulut, 1998; Csató, 2005, 2006; Kırıl, 2001; Güzel, 2021).

Backus'un ve diğer araştırmacıların da ifade ettiği gibi burada ihtiyaç duyulan şey, dil ayrımları ve dillerin kaynaşması, insanların yeni dilsel verileri ne zaman motive edici buldukları, yabancı kökenli birimlerin yerleşik olma dereceleri ve yerleşmenin etkileri vb. ile ilgili soruların daha fazla gündemimizde olması gerektiğidir. Türk dilleri bu soruların sorulması için uygun zemin oluşturmasına rağmen soruların cevaplanması için daha fazla istatistiksel veriye ihtiyaç vardır. Halaçça, Kaşkayca üzerine bir araştırma yapma istiyorsak kullanıcılardan ve farklı konuşma ortamlarından alınan verilerle korpuslar oluşturulması gerekmektedir. Kuşkusuz biriken bu alanda biriken deneyim hem dilbilimsel Türkolojiye hem de genel olarak dilbilimin gelişimine büyük fayda sağlayacaktır.

Sonuç

Kullanımı odaklı yaklaşımlar, dilsel yapı ile kullanım arasında yakın bir ilişki olduğunu varsayar. Bu yaklaşımlar, tüm açıklamalarını *kullanım* temelli yaptığı için girdi esasına dayalıdır. Girdi odaklı bir yaklaşım, insanların doğuştan bir dile sahip olduğunu iddia eden evrensel dilbilgisi temelli yaklaşımların karşısında durmaktadır. Bu yaklaşıma göre dil, kullanım, sıklık ve dilsel birimlerin birbiriyle olan etkileşiminden doğar. Homojen dil kuramlarının aksine bu yaklaşım dilbilimsel fenomenleri açıklamaya çalışırken fikirleri daha geniş bir çerçeve

içinde birleştirmeyi esas alır. Yaklaşımın savunucularına göre, sözlüksel birimler ve sözdizimsel örüntüler gibi her türlü dilsel görünümün açıklamasını insan davranışının bilişsel ve sosyal yönlerini inceleyen psikoloji, sosyoloji gibi diğer disiplinlerle bütünleştirilmesi gerektirmektedir. Çünkü bir ifadenin kullanımı, dilsel iletişim sırasında konuşurların pragmatik, sosyal veya psikolojik ihtiyaçları tarafından motive edilir (Tomasello, 2003). Yani kullanım temelli yaklaşımlar, dili insan bilişinin bir parçası olarak ve ayrıca sosyal bağlamda bir anlam oluşturma aracı olarak düşünür. İddialarını desteklemek için derlem dilbilimsel analiz, psikodilbilimsel deneyler gibi ampirik verilere dayandıran bu yaklaşım, dilin yapısını, anlamını ve zaman içindeki değişimini şekillendirmede dil kullanımının önemini vurgular.

Son dönemde kullanıma dayalı yaklaşımın temas odaklı çalışmalarda kullanıldığı görülür. Çünkü kullanım odaklı yaklaşımlar, temas fenomenleri üzerinde yenilikçi bir bakış açıları sunarlar. Alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde kuramsal olarak, kullanım temelli yaklaşımların, toplumdilbilim ve psikodilbilimsel süreçleri göz önünde bulundurduğu için temas dilbiliminin açıklamaları ile örtüştüğü görülmüştür. Bu çalışmalar, ilişki fenomenine yapısal, sosyal, tipolojik olarak bakan geleneksel dil ilişkileri çalışmalarına kapsayıcı bir bakış getirmiştir. Zeige, Backus, Hakimov gibi araştırmacılar kullanım temelli açıklamalar ışığında farklı derlemsel analizler ve ampirik yöntemlerden de yararlanarak dil ilişkileri vakalarını ve konularını incelemiştir.

Batı dilleri üzerine yapılan araştırmalar her geçen gün artış gösterirken dil ilişkileri açısından zengin veriler sunan Türk dil ilişkileri kullanım temelli bakış açısıyla çok az ele alınmıştır. Doğruöz, Backus, Akkuş gibi araştırmacılar özellikle Hollandaca-Türkçe dil ilişkileri üzerine yoğunlaşmıştır. Kullanım temelli yaklaşımların Türk dil ilişkileri çalışmalarında daha merkezi bir ilgi görmesi gerekmektedir. Bu yaklaşımları göz önünde bulunduran araştırmacılar Suriye Arapçası-Türkçe, Türkçe-Kürtçe, Farsça-Türkçe, Rusça-Türkçe gibi değişik dil ilişkileri durumları kapsamlı bir şekilde inceleme olanağı bulacaklardır.

Kaynakça

- Akkuş, M. (2017). Doğu Anadolu Bölgesi Ağızları ve Azerbaycan Türkçesi Ağızlarında Altsıralama Yapılarının Alansal Yayılımı Üzerine Kullanım Tabanlı Dil Bilimsel Bir Değerlendirme. *V. Uluslararası Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri* içinde (ss. 77-99). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akkuş, M. (2019). *A Usage-Based Investigation of Converbial Constructions in Heritage Speakers' Turkish Living in the Netherlands* (Doktora Tezi). METU. Ankara.
- Auer, P. ve Pfänder, S. (2011). Constructions: Emergent or Emerging?. P. Auer ve S. Pfänder (Ed.), *Constructions: Emerging and Emergent* içinde (ss. 1-21). Berlin & Boston: De Gruyter Mouton.

- Backus, A. (1996). *Two in One: Bilingual Speech of Turkish Immigrants in the Netherlands*. Tilburg, Netherlands: Tilburg University Press.
- Backus, A. (2014). A Usage-based Approach to Borrowability. E. Zenner ve G. Kristiansen (Ed.), *New Perspectives on Lexical Borrowing: Onomasiological, methodological and phraseological innovations* içinde (ss. 19-39). Berlin, Boston: de Gruyter.
- Backus, A. (2015a). A Usage-based Approach to Code-switching: The Need for Reconciling Structure and Function. G. Stell ve K. Yakpo (Ed.), *Code-switching Between Structural and Sociolinguistic Perspectives* içinde (ss. 19-38). Berlin, Boston: de Gruyter.
- Backus, A. (2015b). Rethinking Weinreich, Labov & Herzog from a Usage-based Perspective: Contact-induced Change in Dutch Turkish. *Taal en Tongval: Tijdschrift voor Taalvariatie*, 67(2), 275-306.
- Backus, A. (2020). Usage-based Approaches. E. Adamou ve Y. Matras (Ed.), *The Routledge Handbook of Language Contact* içinde (ss. 110-126). Milton Park, Abingdon, England, New York: Routledge.
- Behrens, H. (2009). Usage-based and Emergentist Approaches to Language Acquisition. *Linguistics*, 47, 383-411.
- Benmamoun, E., Montrul, S. ve Polinsky, M. (2013). Heritage Languages and Their Speakers: Opportunities and Challenges for Linguistics. *Theoretical Linguistics*, 39, 129-181.
- Bulut, C. (1998). Copied Strategies of Clause Combining. *Turkic Languages*, 2, 171-197.
- Bybee, J. (2006). From Usage to Grammar: The Mind's Response to Repetition. *Language*, 82, 711-733.
- Bybee, J. L. (2007). *Frequency of Use and the Organization of Language*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Bybee, J. L. (2010). *Language, Usage and Cognition*. Cambridge, England, New York: Cambridge University Press.
- Bybee, J. ve Beckner, C. (2010). Usage Based Theory. Heine, B., H. Narrog. *The Oxford Handbook of Linguistic Analysis* içinde (ss. 827-855). Oxford: Oxford University Press.
- Bybee, J. ve Scheibman, J. (1999). The Effect of Usage on Degrees of Constituency: The Reduction of don't in English. *Linguistics*, 37, 575-596.
- Bybee, J. ve Thompson, S. (2000). Three Frequency Effects in Syntax. *Berkeley Linguistics Society*, 23, 65-85.
- Coussé, E. ve von Mengden, F. (2014). The Role of Change in Usage-based Conceptions of Language. E. Coussé ve F. von Mengden (Ed.), *Usage-Based Approaches to Language Change* içinde (ss. 1-19). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Croft, W. (2000). *Explaining Language Change. An Evolutionary Approach*. London: Longman.

- Croft, W. (2007). *Construction Grammar*. D. Geeraerts ve H. Cuyckens (Ed.), *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics* içinde (ss. 463-508). Oxford: Oxford University Press.
- Csató, É. Á. (2005). On Copying in Kashkay. É. Á. Csató, B. Isaksson ve C. Jahani, (Ed.), *Linguistic Convergence and Areal Diffusion. Case Studies from Iranian, Semitic and Turkic* içinde (ss. 271-283). London: Routledge Curzon.
- Csató, É. Á. (2006). Copying Word Order Properties. H. Boeschoten ve L. Johanson (Ed.), *Turkic Languages in Contact (Turcologica 61)* içinde (ss. 152-157). Wiesbaden: Harrassowitz.
- De Smet, H. (2014). Does Innovation Need Reanalysis?. E. Coussé, ve F. von Mengden (Ed.), *Usage-Based Approaches to Language Change* içinde (ss. 23-48). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Diessel, H. (2017). Usage-based Linguistics. M. Aronoff (Ed.), *Oxford Research Encyclopedia of Linguistics* içinde (ss. 1-26). New York: Oxford University Press.
- Diessel, H. (2019). *The Grammar Network: How Linguistic Structure is Shaped by Language Use*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Doğruöz, A. S. ve Backus, A. (2009). Innovative Constructions in Dutch Turkish: An Assessment of Ongoing Contact-induced Change. *Bilingualism: Language and Cognition*, 12(1), 41-63.
- Ellis, N. C. (2002). Frequency Effects in Language Processing. *SSLA*, 24, 143-188
- Fischer, O. (2007). *Morphosyntactic Change: Functional and Formal Perspectives*. Oxford: Oxford University Press.
- Fischer, O. (2008). On Analogy as the Motivation for Grammaticalization. *Studies in Language*, 32, 336-382.
- Fischer, O. (2011). Grammaticalization as Analogically Driven Change?. H. Narrog ve B. Heine (Ed.), *The Oxford Handbook of Grammaticalization* içinde (ss. 31-42). Oxford: Oxford University Press.
- Goldberg, A. E. (1995). *Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago: Chicago University Press
- Güzel, H. (2021). Dil İlişkileri Bağlamında Halaçça (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. Ankara.
- Hakimov, N. (2016). Effects of Frequency and Word Repetition on Switch-placement: Evidence from Russian-German Code-mixing. J.A. Robinson and M. Reif (Ed.), *Culture and Cognition in Bilingualism* içinde (ss. 91-125). Berlin, Boston: de Gruyter.
- Hakimov, N. (2021). *Explaining Russian-German Code-mixing: A Usage-based Approach to Code-mixing*. Berlin: Language Science Press.
- Hayase, N. (2014). The Motivation for Using English Suspended Dangling Participles: A Usage-based Development of (Inter) Subjectivity. E. Coussé ve F. von Mengden (Ed.), *Usage-Based Approaches to Language Contact* içinde (ss. 117-146). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

- Heine, B. ve Kuteva, T. (2003). On Contact-induced Grammaticalization. *Studies in Language*, 27(3), 529-572.
- Heltoft, L. (2014). Constructional Change, Paradigmatic Structure and the Orientation of Usage Processes. E. Coussé ve F. von Mengden (Ed.), *Usage-Based Approaches to Language Change* içinde (ss. 203-241). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Johanson, L. (1992). *Strukturelle Faktoren in Türkischen Sprachkontakten (Sitzungsberichte der Wissenschaftlichen Gesellschaft an der J. W. Goethe-Universität Frankfurt am Main, 29:5)*. Stuttgart: Steiner.
- Johanson, L. (2021). *Turkic*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Kemmer, S. ve Barlow, M. (2000). Introduction: A Usage-Based Conception of Language. M. Barlow ve S. Kemmer (Ed.), *Usage-Based Models of Language* içinde (ss. i-xxvii). Stanford: CSLI.
- Kıral, F. (2001). *Das gesprochene Aserbaidshanisch von Iran. Eine Studie zu den syntaktischen Einflüssen des Persischen (Turcologica 43)*. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Kragh, K. J. ve Schøsler, L. (2014). Reanalysis and Gramma(ticaliza)tion of Constructions: The Case of the Deictic Relative Construction with Perception Verbs in French. E. Coussé ve F. von Mengden (Ed.). *Usage-Based Approaches to Language Contact* içinde (ss. 169-202). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Langacker, R. (1987). *Foundations of Cognitive Grammar: Theoretical Prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- Langacker, R. (1988). A Usage-based Model. B. Rudzka-Ostyn (Ed.), *Topics in Cognitive Linguistics* içinde (ss. 121-161). Amsterdam & Philadelphia: Benjamins.
- Langacker, R. (1991). *Foundations of Cognitive Grammar. Volume 2: Descriptive Application*. Stanford: Stanford University Press.
- Langacker, R. (2000). A Dynamic Usage-based Model. M. Barlow ve S. Kemmer (Ed.), *Usage Based Models of Language* içinde (ss. 1-63). Stanford: CSLI.
- Matras, Y. (2009). *Language Contact*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nørgård-Sørensen, J. (2014). Filling Empty Distinctions of Expression with Content: Usage-motivated Assignment of Grammatical Meaning. E. Coussé ve F. von Mengden (Ed.), *Usage-Based Approaches to Language Contact* içinde (243-270). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Onar Valk, P. ve Backus, A. (2013). Syntactic Change in an Immigrant Language: From Non-finite to Finite Subordinate Clauses in Turkish. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics*, 4(2), 7-29.
- Poplack, S. (2001). Variability, Frequency and Productivity in the Irrealis Domain of French. J. Bybee ve P. Hopper (Ed.) *Frequency and the Emergence of Linguistic Structure* içinde (ss. 405-28). Amsterdam: Benjamins.
- Poplack, S. ve Tagliamonte, S. (1999). The Grammaticization of Going to in (African American) English. *Language Variation and Change*, 11, 315-42.

- Tomasello, M. (2003). *Constructing a Language: A Usage-Based Theory of Language Acquisition*. Cambridge: Harvard University Press.
- Thomason, S. G. ve Kaufman, T. S. (1988). *Language Contact, Creolization and Genetic Linguistics*. Berkeley: University of California Press.
- Van Hout, R. ve Muysken, P. (1994). Modeling Lexical Borrowability. *Language and Variation*, 6(1), 39-62.
- Verschik, A. (2019). English-Estonian Code-copying in Blogs: Combining a Contact Linguistic and Cognitive Approach. Zenner, E., Backus, A., Winter-Froemel, E. (Ed.). *Cognitive Contact Linguistics. Placing Usage, Meaning and Mind at the Core of Contact-induced Variation and Change* (Cognitive Linguistics Research; Vol. 62) içinde (ss. 253- 277). Berlin/Boston: Mouton de Gruyter.
- Vertommen, B. (2019). Language Alternation and the State-event Contrast: A Case-study of Dutch-Turkish and Dutch-Moroccan Heritage Speakers. E. Zenner, A. Backus ve E. Winter-Froemel, (Ed.), *Cognitive Contact Linguistics. Placing Usage, Meaning and Mind at the Core of Contact-induced Variation and Change* (Cognitive Linguistics Research; Vol. 62) içinde (ss. 51-80). Berlin/Boston: Mouton de Gruyter.
- Zeige, L. E. (2014). On Cognition and Communication in Usage-based Models of Language Change. E. Coussé ve F. von Mengden (Ed.), *Usage-Based Approaches to Language Change* içinde (ss. 49-80). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.